

ODLIKE EKSTERIJERA LIČKE PRAMENKE

B. Mioč, Vesna Pavić, Z. Barać

Sažetak

Cilj istraživanja je bio, subjektivnim metodama procjene eksterijera, te određenim tjelesnim izmjerama, utvrditi eksterijerne odlike današnjeg tipa ličke pramenke. U tu svrhu odabrano je stado od 280 grla ličke pramenke različite dobi uzrasta i spola. Nakon utvrđivanja spola i procjene dobi po zubima sva grla su razvrstana u sljedeće kategorije (skupine): a. šilježice u dobi između 7 i 8 mjeseci, b. mlade ovce u dobi između 2 i 3 godine, c. odrasle ovce iznad 3 godine, i d. odrasli ovnovi. Prosječna visina grebena odraslih ovaca iznosila je 60.75 cm, dužina trupa 67.35 cm, širina prsiju 16.64 cm, dubina prsiju 29.28 cm, opseg prsiju 83.83 cm, opseg cjevanice 7.48 cm i tjelesna masa 49.25 kg. Šilježice su imale oko 92% visine grebena i dužine trupa odraslih ovaca, te oko 73% završne tjelesne mase. U ovnova je dužina trupa bila za 9.76% veća od visine grebena, dok je u sve tri skupine ženskih grla bila veća oko 11%. Ovnovi su imali 10-12% veći tjelesni okvir, ali zahvaljujući snažnijoj i čvršćoj konstituciji u odnosu na ovce imali su znatno veću tjelesnu masu. Prosječna tjelesna masa ovnova iznosila je 65.20 kg, što je oko 32% više od tjelesne mase ovaca.

Ključne riječi: eksterijer, lička pramenka, konformacija trupa, tjelesne mjere.

Uvod

Lička ovca je autohtona pramenka koja je nastala u planinskom području Like i Gorskog Kotara. Nastala je na područjima bogate i obilne ljetne ispaše, ali skromnog zimskog obroka, u prilično surovim klimatskim zimskim uvjetima.

Kao i ostali sojevi pramenke pripada skupini ovaca kombiniranih proizvodnih svojstava. Lička pramenka je čvrsto, skladno građena i vrlo je pogodna za iskorištavanje planinskih pašnjaka, oskudne vegetacije, osobito kamenitih pašnjaka primorskog dijela Ličko-senjske županije. Ima jako razvijene pješačke sposobnosti, jer ponekad mora prijeći po nekoliko

Dr. sc. Boro Mioč, prof. dr. sc. Vesna Pavić, Zavod za specijalno stočarstvo, Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, mr. sc. Zdravko Barać, Hrvatski stočarski selekcijski centar, Zagreb

(desetaka) kilometara pašnjaka da bi podmirila svoje hranidbene potrebe. Dosta je otporna, a za poboljšanje njenih proizvodnih mogućnosti korišteni su ovnovi privorskog i travničkog soja pramenke (Mitić, 1984.). Danas ne raspolažemo preciznim podacima, kako ukupnog broja ovaca na području Like i Gorskog Kotara, tako i onog o veličini populacije čistokrvne ličke pramenke. Nažalost kroz povijest je ova ovca dosta osporavana i (osobito nakon drugog svjetskog rata) željelo ju se po svaku cijenu, često puta i neplanski, oplemeniti ili pretopiti s različitim pasminama, prije svega mesnih tipova ovaca. To je bilo najizraženije u vrijeme neposredno nakon drugog svjetskog rata kada je na područje Like iz Srbije i Makedonije dopremljeno oko 35000 ovaca (Jančić, 1979.). Nešto kasnije u procesu "merinizacije" lička pramenka je oplemenjivana francuskim i njemačkim mesno-vunskim ovnovima (Merino Precoce, Ile de France, Merinolandschaf). Posljednji značajniji uvoz ovaca na ove prostore zbio se 1994 godine kada je na područje Ličko-senjske županije iz Australije stiglo 1111 grla ovaca, a u Primorsko-goransku županiju 213 grla (Mioč i Pavić, 1995.).

Hrvatski stočarski selekcijski centar počeo je provoditi umatičavanje različitih autohtonih sojeva pramenke, radi sveobuhvatne provedbe uzgojno selekcijskog rada. U tu svrhu je, u suradnji sa Zavodom za specijalno stočarstvo pri Agronomskom fakultetu u Zagrebu, osnovana radna skupina koja će obilaskom terena i u početku ocjenama eksterijera, a kasnije analizama krvi i DNA-testom, odabirati čistokrvna grla hrvatskih autohtonih pasmina i sojeva ovaca. Nakon toga u odabranim stadima pratit će se određena proizvodna svojstva na temelju kojih će se tipizirati određena pasmina ili soj. Cilj ovog istraživanja je utvrditi odlike eksterijera današnje ličke pramenke i uvidjeti koliko su navedene pasmine utjecale na promjene njihovog tjelesnog okvira.

Materijal i metode rada

Za istraživanje eksterijernih odlika ličke pramenke odabrali smo stado od ukupno 304 grla vlasništva obiteljskog gospodarstva u Krivom Putu, koje ima dugu tradiciju uzgoja navedenog soja pramenke. Iz stada od ukupno 304 odrasla grla, zbog pasminske nepripadnosti, 24 ovce su odmah isključene iz daljnjeg ocjenjivanja, odnosno uzimanja tjelesnih mjera. Tjelesnim izmjerama bilo je obuhvaćeno ukupno 280 grla različite dobi, uzrasta i spola. Nakon utvrđivanja spola i procjene dobi po zubima sva grla su razvrstana u sljedeće kategorije (skupine): a. 20 šilježica u dobi između 7 i 8 mjeseci, b. 109 mladih ovaca u dobi između 2 i 3 godine, c. 141 odrasla ovca iznad 3 godine, i d. 10 odraslih ovnova. Svakom grlu prvo je po zubima utvrđena dob, a nakon toga izvršena je subjektivna ocjena eksterijera, te mjerenje visine grebena, dužine

trupa, dubine prsiju, širine prsiju - Lydtinovim štapom, te opsega prsiju i opsega cjevanice - pomoću vrpce. Tjelesna masa utvrđena je pojedinačnim vaganjem uz točnost od 0.05 kg. Dobiveni rezultati statistički su obrađeni primjenom paketa SAS (PROC GLM; SAS; 1990.).

Rezultati istraživanja i rasprava

Ukupno je u stadu bilo 20 šilježica ostavljenih kao rasplodni podmladak, s tim da je bilo još nekoliko ženske janjadi, također namijenjeno obnovi stada, ali koja nije bila predmetom ovog istraživanja. Tjelesne mjere šilježica ličke pramenke u dobi između 7 i 8 mjeseci prikazane su na tablici 1.

Tablica 1. - TJELESNE MJERE ŠILJEŽICA
Table 1. - BODY DIMENSIONS OF EWE HOGGETS

Pokazatelj Parameter	V.G. cm	D.T. cm	Š.P. cm	D.P. cm	O.P. cm	O.C. cm	T.M. kg
n	20	20	20	20	20	20	20
\bar{x}	56.05	62.15	15.10	25.20	74.10	7.40	36.25
s	3.22	2.39	0.72	0.95	2.71	0.45	2.61
$s \bar{x}$	0.72	0.53	0.16	0.21	0.61	0.10	0.58
C	5.74	3.85	4.77	3.77	3.66	6.08	7.20
I	1.00	1.11	0.27	0.45	1.32	0.13	-

Tumač kratica

V.G. - visina do grebena
D.T. - dužina trupa
Š.P. - širina prsiju
D.P. - dubina prsiju
O.P. - opseg prsiju
O.C. - opseg cjevanice
T.M. - tjelesna masa
I - Index prema visini grebena

Abbreviations

- Height of withers
- Length of trunk
- Width of chest
- Depth of chest
- Circumference of chest
- Circumference of the leg
- Body weight
- Index regarding Height of withers

Iz prikaza tjelesnih mjera šilježica ličke pramenke (tablica 1) uočljiva je za tu dob njihova dobra tjelesna razvijenost. Šilježice ličke pramenke imale su veću prosječnu tjelesnu masu (36.25 kg) od onih koje navode Vrakin i Gushchin (1986.) za romanovske šilježice iste dobi (31.9 kg), kao i od istočnofrizijskih šilježica u dobi od 7 mjeseci čija prosječna tjelesna masa, kako navode Ward i Williams (1993.), iznosi 30.0 kg, a jednogodišnjakinja 48.0 kg. Šilježice u dobi između 7 i 8 mjeseci imaju 92.26% visine grebena,

92.28 % dužine trupa, 90.10% širine prsiju, 86.06% dubine prsiju i 73.60% tjelesne mase odraslih tjelesno potpuno razvijenih ovaca.

Tjelesne mjere mladih ovaca, u dobi između 2 i 3 godine, prikazane su na tablici 2.

Tablica 2. - TJELESNE MJERE MLADIH OVACA

Table 2. - BODY DIMENSIONS OF YOUNG SHEEP

Pokazatelj Parameter	V.G. cm	D.T. cm	Š.P. cm	D.P. cm	O.P. cm	O.C. cm	T.M. kg
n	109	109	109	109	109	109	109
\bar{x}	59.64	66.46	16.25	27.72	80.53	7.37	44.74
s	3.82	3.60	1.03	1.38	4.13	0.59	6.00
$s \bar{x}$	0.37	0.34	0.10	0.13	0.40	0.06	0.57
C	6.41	5.42	6.34	4.98	5.13	8.01	13.41
l	1.00	1.11	0.27	0.47	1.35	0.12	-

Budući da lička pramenka pripada skupini kasnozrelih pasmina ovaca potpuni tjelesni razvitak postiže do četvrte godine života, što potvrđuju rezultati ovog istraživanja. Ovce do treće godine manjeg su tjelesnog okvira od onih iznad 3.5 godina (tablica 3).

Tablica 3. - TJELESNE MJERE ODRASLIH OVACA

Table 3. - BODY DIMENSIONS OF ADULT SHEEP

Pokazatelj Parameter	V.G. cm	D.T. cm	Š.P. cm	D.P. cm	O.P. cm	O.C. cm	T.M. kg
n	141	141	141	141	141	141	141
\bar{x}	60.75	67.35	16.64	29.28	83.83	7.48	49.25
s	3.83	3.77	1.17	1.52	4.18	0.65	6.10
$s \bar{x}$	0.32	0.32	0.10	0.13	0.35	0.05	0.51
C	6.30	5.60	7.03	5.19	4.99	8.69	12.39
l	1.00	1.11	0.27	0.48	1.38	0.12	-

Prosječna visina grebena odraslih ovaca veća je od one koju navodi Šmalcelj (1937.) od 56.0 cm, a manja od one koju navode M i k u l e c i sur. (1979.) od 63,1 cm. Zamjetno je u sve tri kategorije ženskih grla da je dužina trupa 11% veća od visine grebena. Po mjestu postanka i području uzgoja lička pramenka se svrstava u planinske pasmine ovaca. Međutim, po tjelesnoj konformaciji, odnosno razvijenosti trupa ona znatno zaostaje za određenim europskim planinskim pasminama ovaca. Tako odrasle austrijske alpske ili bergschaf ovce imaju tjelesnu masu između 65 i 75 kg, a janjad s 5-6 mjeseci 34-40 kg (M e n d e l i sur., 1989.). Švicarske crno-smeđe planinske ovce još

su razvijenije tjelesne konformacije, te im se prosječna visina grebena kreće od 66-74 cm, a tjelesna masa od 65-90 kg, što je znatno više u usporedbi s našim rezultatima V.G. 60.75 cm i prosječna tjelesna masa 49.25 cm. Po konformaciji trupa lička pramenka je sličnija mediteranskim pasminama ovaca (npr. grčkim). Prosječna tjelesna masa odraslih skopelos ovaca u Grčkoj kreće se između 40 i 50 kg, po čemu su slične ličkoj pramenci, a visina grebena od 60-65 cm (H a t z i m i n a o g l o u i sur., 1990.).

Odrasla muška grla (ovnovi) imaju veći tjelesni okvir od ovaca (tablica 4). Na tablici 4 prikazane su tjelesne mjere odraslih ovnova ličke pramenke.

Tablica 4. - TJELESNE MJERE OVNOVA
Table 4. - BODY DIMENSIONS OF RAMS

Pokazatelj Parameter	V.G. cm	D.T. cm	Š.P. cm	D.P. cm	O.P. cm	O.C. cm	T.M. kg
n	10	10	10	10	10	10	10
\bar{x}	67.60	74.20	18.60	33.50	96.90	8.35	65.20
s	2.46	2.44	1.35	1.27	3.67	1.11	6.49
$s \bar{x}$	0.78	0.78	0.43	0.40	1.16	0.35	2.1
C	3.6	3.2	7.2	3.8	3.8	3.13	9.95
I	1.00	1.09	0.28	0.50	1.43	0.12	-

Odrasli ovnovi imali su za 11.2 % veću visinu grebena i za 11.0% veću dužinu trupa od onih u ovaca, te za 32.3% veću tjelesnu masu. Ovnovi ličke pramenke po tjelesnoj razvijenosti slični su ovnovima grčke skopelos pasmine, čija se tjelesna masa kreće između 65 i 75 kg, a visina grebena iznosi oko 65 cm (H a t z i m i n a o g l o u i sur., 1990.). Po tjelesnoj razvijenosti ovaca i ovnova lička pramenka svrstava se u skupinu srednje razvijenih ovaca. Ako ju usporedimo s kupreškom i osobito travničkom pramenkom ona je dosta nježnije tjelesne građe, s manjim tjelesnim okvirom. Prema navodima V e s n e P a v i ć i sur. (1998.) (neobjavljeni podaci) prosječna visina grebena odraslih travničkih ovnova iznosi 72.64 cm, dužina trupa 80.79 cm, širina prsiju 21.71 cm, dubina prsiju 35.86, opseg prsiju 103.14, opseg cjevanice 9.57 i tjelesna masa 78.74 kg.

Zaključci

Lička pramenka pripada skupini kasnozrelih pasmina ovaca koje potpuni tjelesni razvitak postižu između treće i četvrte godine života. Šilježice u dobi od 7-8 mjeseci imale su 92.26% visine grebena i 92.28% dužine trupa odraslih ovaca, te oko 70% završne tjelesne mase. Visina grebena odraslih tjelesno potpuno razvijenih ovaca iznosi u prosjeku 60.75 cm, dužina trupa 67.35 cm,

širina prsiju 16.64, dubina prsiju 29.72 cm, opseg prsiju 83.83 cm, opseg cjevanice 7.48 cm i tjelesna masa 49.74 kg. Navedene tjelesne mjere upućuju na zaključak da se u odnosu na ranija istraživanja konformacija trupa ovaca ličke pramenke nije bitnije promijenila.

LITERATURA

1. Fahmy, M. H. (1996): Prolific Sheep, CAB International, p. 1-542.
2. Hatziminaoglou, I., N. P. Zervas and J. G. Boyazoglou (1990): Prolific dairy sheep breeds in Greece. Options Mediterraneennes. series A/No. 12.
3. Jančić, S. (1979.): Oplemenjivanje ličke pramenke uvođenjem krvi de l'est pasmine. Savjetovanje o problemima stočarstva brdsko-planinskog područja Jugoslavije, Zbornik radova, str. 263-273.
4. Mikulec, K., A. Rako, I. Karadjole (1984.): Organizacija razvoja intenzivnog ovčarstva na brdsko-planinskom području. Agronomski glasnik 46, 599-612.
5. Mioč, B., Vesna Pavić (1995.): Australske ovce u Hrvatskoj, Stočarstvo 49 (5-6) 174-183.
6. Mitić, N. (1984.): Ovčarstvo, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, str. 1-508.
7. Ogrizek, A. (1948.): Ovčarstvo, Poljoprivredni nakladni Zavod, Zagreb, str. 1-291.
8. Simm, G. (1992): Selection for lean meat production in sheep. In Progres in Sheep and Goat Research (edited by A. W. Speedy), CAB International, p 193-215.
9. Šmalcelj, I. (1937.): Prilog poznavanju tjelesne građe i finoće vune ovaca iz doline Gacke u Lici. Arhiv ministarstva poljoprivrede, 4:9.
10. Vračin, V. F. and S. N. Gushchin (1986): Increasing the performance of Romanov sheep by means of Anabolin (in Russian). Doklady Vsesoyuznoi Akademii Sel'skokhozyaistvennykh Nauk 3, 28-30. Animal Breeding Abstracts 56. 2686.
11. Ward, S. J. and H. L. Williams (1993): Ovarian activity and fertility during the first breeding season of Friesland ewe lambs. British Veterinary Journal 149, 269-275.

EXTERIOR CHARACTERISTICS OF LIČKA PRAMENKA

Summary

The purpose of this research was to assess the exterior of contemporary Lička Pramenka - the lamb raised in Lika - by subjective methods and certain body dimensions. Thus, 280 head of Lička Pramenka were picked out and classified into age groups according to the teeth. Female and male groups were also formed as follows: a) ewe hogget between 7 and 8 months old; b) young sheep between 2 and 3 years old; c) older than 3 years old adult sheep and d) adult rams. The mean height of the withers of adult sheep was 60.75 cm, the length of the trunk 67.35 cm, the width of the chest was 16.64 cm, the depth of the chest was 29.28 cm, the circumference of the chest was 83.83 cm, the circumference of the leg was 7.48 cm and the body weight was 49.25 kg. Ewe hoggets had 92% of an adult sheep height of the withers and length of the trunk. They also had 73% of their terminal body weight. The rams had 10-12% larger trunk conformation but due to their stronger and sturdier constitution, they had significantly bigger body weight than the female sheep. Mean body weight of the rams was 65.20 kg which is 32% more than the female sheep body weight.

Key words: body dimension, exterior, Lička Pramenka (a sheep raised in Lika), trunk conformation.

Primljeno: 28. 5. 1198.